

Mitt lyriska husapotek

Det började hemma, där fanns det första husapoteket. Mamma läste dikter utantill; jag tyckte att de flög in i henne som fåglar och därinne sjöng de sen för oss alla tre. Jag hade efter skilmässan fått en styvfar som kom från Finland; han var kusin med Solveig von Schoultz, som själv skrev dikter hon sände över från Helsingfors till Stockholm. När Ryssland anföll Finland och kvinnor och barn evakuerades kom hon över med sina döttrar. Den 30 november 1939 gick ryska trupper till anfall mot Finland. Hon skrev om den svåra dagen då många miste hem och de kära:

Men gatan var redan död.

*Vägar, bleka av sår,
stod med brustna ögon.*

Här lekte barn i går.

Brandrök gick förbi,

besk, av främmande art.

Fönstret närmast vår lykta

Stirrade stumt och bart.

Gardiner, styva av sot.

En nattvind rörde dem.

*De lyfte som svarta vingar,
fåglar utan hem.*

(30.XI. 1939 i »Min timme», 1840.)

Solveig von Schoultz var född 1907 och dog 1996. Hon skrev många diktsamlingar, noveller, skådespel och samarbetade med sin make tonsättaren Erik Bergman. Hon skrev med samma friskhet, klarsyn och mod vid hög ålder. Under hennes sista höst 1996, kom »Molnskuggan», korta, brännande dikter, rader med sol när det är sent i livet.

Vi träffades den sista gången för en intervju i Helsingfors i slutet av 1980-talet. När jag sedan läste hennes dikt »Intervjun» kände jag mig drabbad; den vänder sig till alla som tränger sig på med att fråga mera än lyssna:

*Och sen när du har snokat i alla
vrår*

och dragit ut alla lådor och letat

hemligheter

och slängt ut mina gamla skor ur

garderoben

*och plockat upp alla mina pappers-
lappar*

*och sopat rent och tror att nu vet du
allt*

ser du dig om efter mig

men jag har gått in i nästa rum

och stängt dörren.

Idag respekterar vi dåligt en människas integritet. Hon har den. Hennes röst är oskiljaktig från hennes dikter. Jag blev som barn förälskad i finlandssvenskans sjungande språk och mötte det senare i Lund hos ordkonstnären Hans Ruin. Folk från Finland kan säga vad strunt de vill på sin egna svenska och det låter ändå som ljuv musik i mina öron.

Solveig von Schoultz skriver klart och enkelt om de stora livsfrågorna och gör det bäst vid hög ålder. Hon blev inte gammal och klok, som man säger, hon höll sig ung och klok, blev aldrig bitter, bara sorgen över livets stora och så ofta outnyttjade möjligheter och över folks njugghet. Dikten »Här» i samma bok, hennes sista, visar hennes starka tro på livets tillgångar när den sista sjukdomen kommer över henne:

Vad jag längar efter:

samma rutiga blus

samma slitna tröja

samma skrivbord

samma himmel utanför fönstret

en bit verklighet under luppen

och ett oändligt antal dagar.

Det är det gamla vanliga livet hon skriver om, alla kan känna igen sig. Hon har många läsare för att hon skriver konstlöst och det blir genialt enkelt sagt om de stora frågorna som gäller liv och död, samlevnad, kvinnors och barns liv, frågor som de sk experterna gärna krånglar till. Bokklubben »Bra Lyrik» gav ut ett stort urval av hennes dikter under femtio år och Bo Carpelan skrev ett efterord: »Tiden är mörk, och kräver sina offer.

Och ändå, paradoxalt: det skenbart döda blommor trots allt och det som blommor skall stelna mot vinter. Tillvaron är inte ett antingen-eller, den är både-och, den är »helig oro» och lugnt lyssnande, tvekan och beslutsamhet, vind och sol.» (»Alla träd väntar fåglar», dikter 1940–1986.) »Den heliga oron» hette en sångcykel som uppfördes hennes sista år till maken Erik Bergmans musik för mezzosopran och stråkkvartett.

Hennes dikter kan lära oss att när vi blir sjuka inte låta oss fixeras vid sjukdomen som ett tvångsläge utan vilja se de många möjligheterna för en människa som inbillar sig att hon är svag. Här är en sen dikt, »Gryning»:

*Utspydd ur misströstans dröm
i en skymning med rödkantade
ögon*

ännu tung i tofflorna

hejdad på sovrumströskeln

av en liten invärtes lampa

ett yrvaket sken

två tre sekunder:

du är bättre än du tror.

(»Samtal med en fjärl», 1994.)

Olof Lagercrantz har sagt om henne: »Liksom Helene Schjerfbeck när Solveig von Schoultz de högsta höjderna först som gammal och talar själens språk. Hon är en av de stora i vår lyrik. Edith Södergran nådde inte högre.»

Med hennes nittio år långa liv i minnet tänker jag ofta på vad Hans Ruin återgav i en bok om en landsman till dem båda, Jarl Hemmer. I ett brev till Runar Schildt skriver Hemmer: »Man bör inte underskatta de pånyttfödda krafterna inom oss, allra minst när man själv råkar vara konstnär. Den starka inre omsättningen och bildbarheten, fantasins makt att leva olika liv, skall göra att just en konstnär bär på långt större regenerativa möjligheter än folk mest.»

»Huvudet på spiken», sa snickaren när han gjort en stol som var både användbar och skön att se och sitta i; poeten kunde själv hållit i hammaren. En bra dikt ska vara som en bra stol: den ska hålla att sitta i.

Carl Magnus von Seth

FOTO: PRESENS BILD

Solveig von Schoultz »blev inte gammal och klok ... hon höll sig ung och klok, blev aldrig bitter, bara sorgen över livets stora och ofta outnyttjade möjligheter ...»